

Пећински пуж *Lartetia serbica* n. spec. из Западне Србије

од

П. С. ПАВЛОВИЋА

(Примљено на скупу Академије Природних Наука 29. априла 1913.).

У наносима малих потока код Монпељеја у Јужној Француској нађен је један интересантан пуж, коме је, 1863. год., Ј. Р. Бургиња дао име *Pala-dilhia*. Он се ту, поред других мекушаца, јавља у у оним деловима њихових долина, који су ограђени стрмим кречњачким странама и то нарочито после јаких киша и бујица.

Овај се род одликује особитим обликом гротла и нарочитим, плевртомидним усеком на горњој партији спољашње усне. Међу француским и уопште европским мекушцима, као што је још Бургиња приметио, нема ни једног, који би имао сличан изглед. Љуштура је код паладилејје танка, стакласта, јако ломљива; гротло није никад вертикално, база јој је увек више напред истурена; усни обод непрекидан, танак и оштар, те с тога и ломљивији; спољашња усна према инсерцији поврће се и прави усек, мање више дубок, затим се истиче напред, ширећи се као акустички левак. Има увек пупчану перфорацију.

Код рода *Асте* неке врсте (н. пр. *A. lineata* Dr. и *A. Moutoni* Dup.) на први поглед, изгледа да

имају на инсерцији спољашње усне плевротомоидални синус. Међутим то није. Синус је овај сасвим различан и нема карактеристични значај уреза паладилије. Спољна усна туна управо рећи није зато часта. Тако изгледа само с тога што се усница последњег завојка јако напред истиче; али се не враћа после инсерције да гради синус, нити да се пројектује напред као код паладилије. Сем тога *Aste* имају дебелу љуштuru, гротло готово вертикално, усни ободи су спојени јаким калусом итд.

Бургиња претпоставља да паладилије нису терестарски мекушци. Он мисли да животиње станују по влажним и мрачним рупама, каналима или у подземним галеријама отприлике као цецилијанеле. Он је овај род ставио у фам. *Melanida*. Познато је 7 врста из Јуж. Француске и једна из наноса реке Ебра код Саргосе у Шпанији.

Пок. С. Клесин описао је из околине Улрихсберга у Крањској једну врсту под именом *P. robičiana*. У прво време, док је није упоредио са француским облицима, сматрао ју је као врсту рода *Vitrella*. Кобелт, у својој Иконографији, и даље сумња у идентичност са француским паладилијама и мисли: да крањски облик ваља уврстити у витреле. Тога је истог мишљења и Бетгер, стављајући га само у Бургињаов род *Lartetia*.

Из наноса реке Саруса код Адане у Цилицији пок. проф. О. Бетгер добио је од свештеника Негела једну омању партију ситних љуштuru од пужева, међу којима је нашао и представнике пећинских пужева. По облику и величини ови малоазиски пужеви стоје близу јужно-француској *Lartetia moussoniana* Paladh. и виртембершкој *Vitrella krausi* Weindl. (= *exigua* Geyer 1904). Наравно да се, већ и због

даљине налазишта, не може помишљати на изједначавање са истима. Одредио их је као нове врсте: *L. sarana*, *sodalis* и *compacta*. Од свију познатих врста *L. sarana* Bltg. (којој су блиске и друге две малоазиске) има највећи усек горе на шву пред гротлом, премаша исти код *L. robičiana* (Ciessin) — али није плеротомоидан и нема толико завојака као француске паладилије.

Јуна месеца ове (1912) год. био сам на планини Тари у циљу што бољег комплетовања њених сувоzemних мекушаца. Том сам се приликом задржао нешто мало и на Чочићевом Врелу, које потиче из кречњака и кречњачких стењака Друмдебела близу ушћа Дервенте у Дрину, и сакупио нешто водених мекушаца. Издвајајући ове из песка у Муз. Срп. Земље приметио сам међу њима и неколике купасте љуштуре особитог гротла. Њих у прво време нисам могао изједначити ни са једним познатим обликом. Тек пошто сам дошао до монографије рода *Paladilhia* од Бургиња, разгледао крањске љуштуре (које ми је за Музеј послао г. др. Сајовиц) и слике и описе Бетгерових форама из Мале Азије уочио сам њихове међусобне односе.

Да бих указао на велику сличност која постоји између поменутих пећинских пужева из Србије и избегао сувишне описе, учинило ми се најподесније, ако прецртам у неколико разних положаја једну француску паладилију (*P. pleurotoma* Bourg., сл. 1—8 на приложеној табlici), Клесинову *P. robičiana* (из Поточа, сл. 9 до 11), Бетгереву *Lartetia sarana* (сл. 12—15) и изнесем слике нове врсте (сл. 16—20) из Србије у сличним положајима љуштуре.

Српска би се пак врста могла у кратко овако дијагноцирати:

Љуштура мала, пробушена, конична, врло фино и неправилно пругаста; прозрачна; свежи екземплари стакласти, безбојни, старији бели као млеко; завојница купаста са затупљеним врхом. Састављена од 5 нешто испупчених завијутака, који правилно и поступно расту и које раздваја прилично дубок шав. Последњи је завијутак велики — без мало чини половину дужине целе љуштуре. Гротло јајасто-округласто, с доње стране нешто напред избачено. Усни обод једноставан, с поља оштар, проширен и мало посувраћен. Спољња усна у горњем крају за-точаста. Око двајестак читавих комада из муља и песка у Чочићевом Врелу. Дуж. 2 м.м. Ширина последњег завојка 1 м.м.

Настаје питање: у који род ваља ставити српски облик? Са свима побројаним има по неко заједничко обележје. *Paladilhia*, како сам први пут мислио, није; јер нема онај усек као у плевротому. Међутим база му је јако у напред истурена а и по боји, скулптури љуштуре и месту нахођења слаже се са јужно-Француским паладилијама. По броју завојака и величини најближа је малоазиским пећинским пужевама. Са овима и крањским слаже се опет по усеку на горњем делу усне испод шва. Напоменути ваља да је усек дубљи и од крањског облика и од Бетгерових врста. Али се име *Vitrella*, које је 1877. год. установио пок. Клесин, не може одржати, пошто је тај исти назив много раније употребљен (1840) за сасвим друге пужеве (в. Бетгер стр. 115—116). На основи свега речено пужеве са Таре, као и блиске јој мало-азиске и крањске ваља уврстити у род *Lartetia* Bourg. Али за разлику од осталих врста овога рода и према поменутом обележју на горњем делу спољње усне треба је заједно са *L. robiciiana* Cles.

L. sarana, *sodalis* и *compacta* Bttg. издвојити у ужу групу, којој би, како ми изгледа, најподеснији назив био *Paladilhiopsis*.

Литература.

Boettger O. Dr. Die Konchylien aus den Anspüllungen des Sarus-Flusses bei Adana in Cilicien. (Nachrichtsbl. d. deutsch. Malakozool. Geselsch. XXXVII. Jahrg. d. 97—123). Frankfurt a. M. 1905.

Bourguignat R. J. Monographie du nouveau genre français Paladilhia. Paris 1865,

Bourguignat R. J. Description de diverses espèces de Coelestele et de Paladilhia découvertes en Espagne par le dr. G. Servain. Angeres 1880,

Clessin S. Eine österreichische Paladilhia. (Malakozool. Bl. N. F. V. Bd. p. 131—132. Taf. 2 fig. 15). Cassel 1882.

Clessin S. Die Molluskenfauna Österreich — Ungarns und der Schweiz. (p. 692 Fig. 477). Nürnberg 1887.

Westerlund C. A. Fauna palaearktisch. Binnenconchyl. Bd. VI. p. 32—33. Lund 1886.

Rossmassler-Kobelt. Iconographie der Land — und süßwasser — Mollusken N. F. Bd. V. p. 56. Fig. 839. Wiesbaden 1892.

Sajovic Gvidon. Kranjski Mehkužci (Mollusca carniolica). Ponatis is „Isvestja Muz. Društva za Kranjsko“. p. 4. sl. 1. Ljubljana 1908.

91

Г Л А С

СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

ХСІ

ПРВИ РАЗРЕД

33.

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРНИИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1913